

Date: 27th February-2025

**NOGIRONLIGI BO‘LGAN SHAXSLAR UCHUN SOTUVCHI, NAZORATCHI-
KASSIR KASBI**

Sayfullayev Parvez Azamat o‘g‘li

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumi Ishlab chiqarish ta‘limi ustasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada sotuvchi, nazoratchi-kassir kasbining harakat tayanch nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun moslashuv imkoniyatlari tahlil qilinadi. Ish joyining ergonomik moslashuvi, texnologik yengilliklar, kasbiy ta‘lim va ishga joylashish imkoniyatlari haqida batafsil ma‘lumot beriladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar va inklyuziv mehnat bozorining rivojlanishi natijasida ushbu kasbni nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun qulay qilish usullari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Kassirlik, texnologik yengilliklar, avtomatlashtirilgan tizimlar, ergonomik moslashuv, ishga joylashish imkoniyatlari, xizmatlar.

KIRISH

Sotuvchi, nazoratchi-kassir kasbi savdo sohasining ajralmas qismi bo‘lib, u mahsulotlarni sotish, mijozlarga xizmat ko‘rsatish va moliyaviy operatsiyalarni yuritish kabi vazifalarni o‘z ichiga oladi. Texnologik taraqqiyot va inklyuziv mehnat sharoitlari ushbu kasbni harakat-tayanch nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun ham ochiq qilish imkonini bermoqda. Ushbu maqolada bu kasbning barcha jihatlari, shuningdek, harakat-tayanch nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun moslashtirish usullari haqida batafsil ma‘lumot beriladi.

I. Sotuvchi-nazoratchi-kassir kasbining mohiyati va asosiy vazifalari

1. Kasbning asosiy vazifalari

Sotuvchi, nazoratchi-kassir quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

- **Mijozlarga xizmat ko‘rsatish** – xaridorlarga mahsulotlar haqida ma‘lumot berish, ularning ehtiyojlariga mos keladigan mahsulotlarni tavsiya qilish.
- **Kassa operatsiyalarini bajarish** – naqd pul, bank kartasi va elektron to‘lov tizimlari orqali hisob-kitob qilish.
- **Mahsulotlarni nazorat qilish** – tovarlarning narxlari, muddati va sifati bo‘yicha kuzatuv olib borish.
- **Hisob-fakturalar va cheklar bilan ishlash** – mijozlarga hujjatlar taqdim etish va moliyaviy hujjatlarni yuritish.
- **Savdo zalining tartibini saqlash** – mahsulotlarni joylashtirish, reklama aksiyalarini tashkil etish va mijozlar uchun qulay sharoit yaratish.

2. Kasbning jismoniy talablarini baholash

- Ish jarayonining aksariyat qismi statsionar joyda bajariladi.
- Texnik jihozlardan (kassa apparati, skaner, POS-terminal) faol foydalaniladi.

Date: 27th February-2025

- Do‘konning ichki hududi bo‘ylab harakat qilish zarurati bo‘lishi mumkin, ammo bu texnologik yondashuvlar bilan cheklanishi mumkin.
- Xodimning e‘tibor va diqqat qaratish qobiliyati yuqori bo‘lishi talab qilinadi.

II. Harakat-tayanch nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun moslashuv imkoniyatlari

1. Ish joyini ergonomik moslashtirish

Harakat-tayanch nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun kassa operatori yoki sotuvchi sifatida ishlash imkoniyatini oshirish uchun ish joyi quyidagicha moslashtirilishi mumkin:

Nogironlik aravachasi uchun qulay balandlikdagi ish stollari va kassalar – ish joyi balandligini sozlash imkoniyati bo‘lishi kerak.

Erkin harakatlanish uchun kengaytirilgan yo‘laklar va maxsus rampalar – do‘kon ichida harakat qilishni osonlashtirish uchun.

Tugmalari yiriklashtirilgan va moslashuvchan displeylarga ega bo‘lgan kassa apparatlari – foydalanish qulayligi uchun.

Ovozli buyruqlar va mos klaviatura tizimlari – qo‘l harakatlari cheklangan shaxslar uchun qo‘shimcha imkoniyatlar.

2. Ish jarayonini avtomatlashtirish va yengillashtirish.

- **Avtomatik skanerlash tizimlari** – mahsulot kodlarini avtomatik o‘qiydigan tizimlar orqali qo‘lda ishlash yuklamasini kamaytirish.

- **Ovozli va vizual yordam tizimlari** – kassa apparatlarini boshqarish uchun maxsus dasturiy ta‘minot qo‘llanilishi mumkin.

- **Qisqa buyruqlar orqali kassa operatsiyalarini bajarish** – kodlash va tezkor funksiyalar yordamida jarayonni tezlashtirish.

- **Masofaviy xizmat ko‘rsatish imkoniyatlari** – ayrim savdo nuqtalarida mijozlarga onlayn yordam ko‘rsatish.

3. Jismoniy yuklamani kamaytirish.

- **Do‘kon ichidagi mahsulotlarni avtomatlashtirilgan tizimlar orqali joylashtirish** – jismoniy harakat talab qilinmaydi.

- **Maxsus ko‘tarish moslamalari** – mahsulotlarni joylashtirishda yuk ko‘tarish yuklamasini kamaytirish.

- **Kasbiy rotatsiya imkoniyati** – uzoq vaqt bir pozitsiyada ishlashni oldini olish uchun navbatchilik tizimi joriy etish.

III. Kasbiy ta‘lim va ishga joylashish

1. Kasbiy ta‘lim va o‘quv dasturlari

Harakat-tayanch nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun quyidagi ta‘lim va trening tizimlari foydali bo‘lishi mumkin:

- **Onlayn va amaliy treninglar** – masofaviy kurslar orqali kasbni o‘rganish imkoniyati.

Date: 27th February-2025

- **Moslashtirilgan kasbiy o‘quv markazlari** – nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun mos sharoitlarga ega ta’lim muassasalari.
- **Ish joyida amaliyot** – savdo markazlari va do‘konlarda to‘g‘ridan-to‘g‘ri tajriba o‘rttirish.

2. Ishga joylashish imkoniyatlari

Nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun maxsus kvotalar – davlat va xususiy sektorda alohida ish o‘rinlari yaratish.

Moslashtirilgan ish joylari – nogironlik aravachasi bilan ishlashga qulaylik yaratish.

Masofaviy xizmat ko‘rsatish imkoniyatlari – do‘konlar va savdo markazlari uchun onlayn qo‘llab-quvvatlash xizmatlari.

IV. Kasbni rivojlantirish va zamonaviy tendensiyalar

1. Texnologiyalarning roli

Zamonaviy texnologiyalar nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun ish jarayonlarini sezilarli darajada yengillashtirmoqda:

- **Sun‘iy intellekt va avtomatlashtirilgan kassalar** – minimal jismoniy harakat bilan ishlash imkoniyati.
- **Ovozli buyruqlar va aqlli tizimlar** – kassirlik jarayonini boshqarish imkoniyatlarini kengaytirish.
- **Maxsus sensorli ekranlar va tugmali boshqaruv panellari** – jismoniy harakat talabini kamaytirish.

Xulosa

Sotuvchi, nazoratchi-kassir kasbi harakat-tayanch nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun moslashtirilishi mumkin. Zamonaviy texnologiyalar, moslashuvchan ish sharoitlari va maxsus kasbiy tayyorgarlik dasturlari yordamida bu kasbga kirish imkoniyatlari kengaymoqda. Inklyuziv mehnat sharoitlari yaratilsa, ushbu kasbda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlari oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shavkat Mirziyoyev “Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz” Toshkent – “O‘zbekiston”-2018.
2. Shavkat Mirziyoyev “Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz” Toshkent – “O‘zbekiston”-2016.
3. Shavkat Mirziyoyev “Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak” Toshkent – “O‘zbekiston”-2017.
4. Karimov O.A. Savdo jarayonlari va uning tashkil etish texnologiyasi. Ma’ruzalar matni. T..2006 y.
5. Normaxmatov N. Tovarshunoslik Darslik. T.Mexnat, 2004 y.
6. Dashkov L.P., Pambuxchiyans V.K. Kommersiya i texnologiya torgovli. Uchebnik. M.: «Dashkov i Ko», 2006 g.

